Telemark
FYLKESKOMMUNE

22.04.2024

Rapport arkeologisk registrering 2023

Vrengen bru

Saksnummer VTFK 21/15909 og TFK 24/13736

Tokke

Gnr./Bnr.: 29/1 m.fl.

Rapportansvarlig:

Frode Svendsen

Tiltakshaver:	Telemark fylkeskommune
Adresse:	Postboks 2844, 3702 Skien
Fakturaadresse:	Telemark fylkeskommune (internfakturering)

Registrering utført dato:	17.10.2023	**Ved:**	Frode Svendsen og Anne M. Scheffler
Rapport utført dato:	16.4. og 22.4 2024	**Ved:**	Frode Svendsen

Undersøkelsestype(r):	Overflateregistrering	X	
	Prøvestikking	X	
	Maskinell sjakting		
	Georadarundersøkelse (GPR)		
	Maskinell utsjekk av data fra GPR		
	Metallsøk		
	Overvåkning		

Resultater:	**Kulturminnetype**	**Askeladden-ID**	**Kjent fra før / Nyregistrert**
Automatisk fredete kulturminner:			
Nyere tids/andre kulturminner (ikke fredet):			
Naturvitenskapelige prøver sendt til analyse:			
Faglige konklusjoner:	Det er ikke registrert automatisk fredete kulturminner innenfor planområdet.		

Antall timeverk:	17
Merknader:	

Forsidebilde: Vrengen bru. Tatt mot SV.

Innhold

1. Bakgrunn og sammendrag 3
1.1 Sakens bakgrunn 3
1.2 Sammendrag 3

2. Tidsrom og bemanning 3

3. Området 4
3.1 Terrenget 5
3.2 Tidligere registrerte kulturminner 5

4. Metodebeskrivelse 7
4.1 Visuell overflateregistrering 7
4.2 Prøvestikking 7
4.3. Innmåling og dokumentasjon 7
4.4 Datering 8
4.4.1 Typologisk datering 8

5. Undersøkelsen 9
5.1 Gjennomføring 9

6. Konklusjon 11

7. Vedlegg 12
Figurliste 12

1. Bakgrunn og sammendrag

1.1 Sakens bakgrunn

I forbindelse med oppstart av reguleringsplanarbeid for fv. 450 Vrengen bru i Tokke kommune, gjennomførte Vestfold og Telemark fylkeskommune en arkeologisk registrering i planområdet 17.10.2023.

Formålet med planarbeidet er å oppgradere Vrengen bru og utvide tilhørende fylkesvei i bredden. Dagens bru er svært smal, i dårlig forfatning og kan ikke lenger opprettholdes med ordinært vedlikehold.

1.2 Sammendrag

Den arkeologiske registreringen ble gjennomført ved overflateregistrering og prøvestikking.

Det er ikke registrert automatisk fredete kulturminner innenfor planområdet. Det er flere nyere tids kulturminner i planområdet. Disse er ikke fredet, og det ble ikke prioritert å legge dem inn i Askeladden. De er imidlertid kartfestet og kort omtalt i kapittel 5.1.

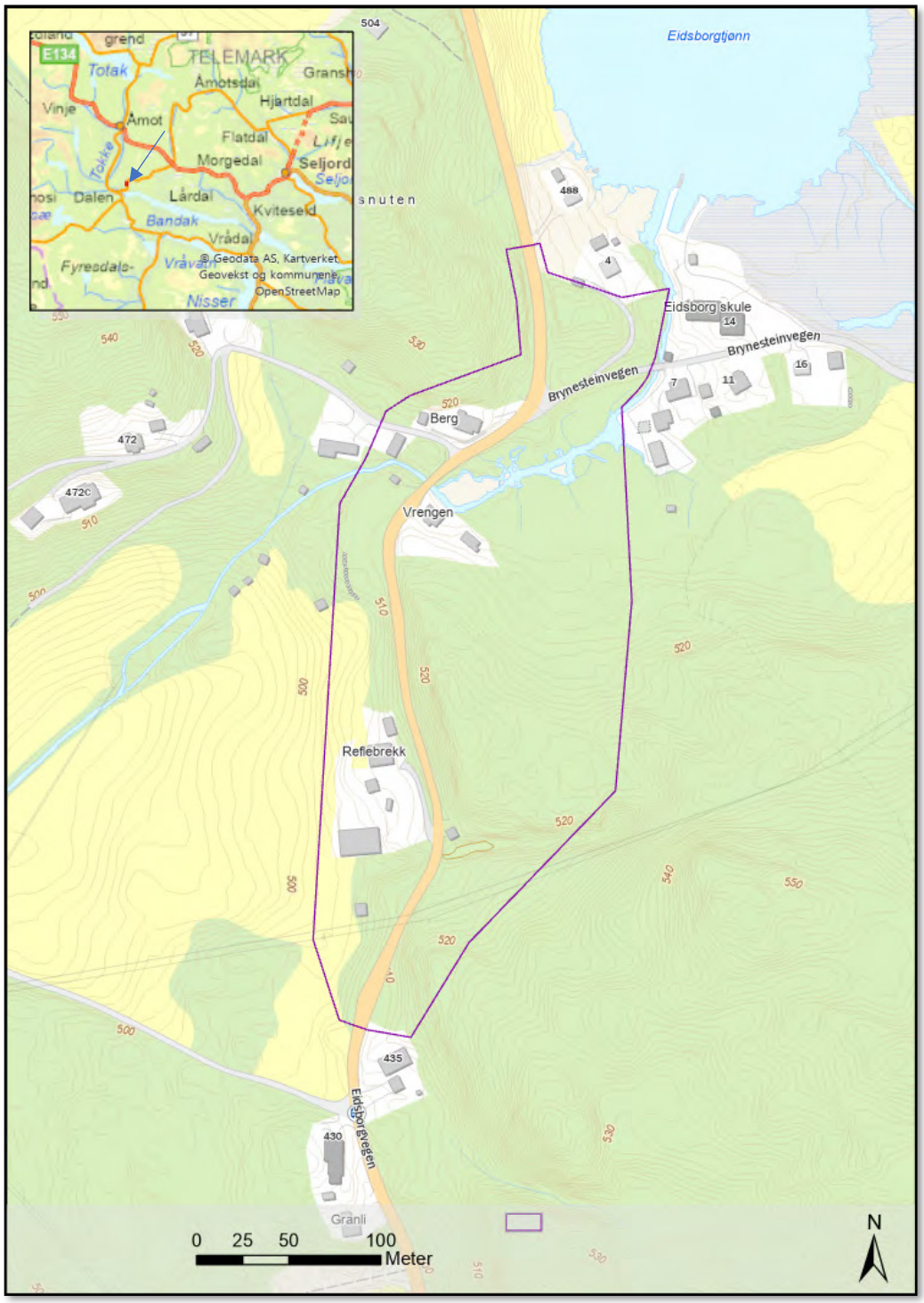
2. Tidsrom og bemanning

Undersøkelsen var budsjettert til 60 timer, fordelt på forarbeid, feltarbeid og etterarbeid.

Registreringen ble utført av arkeologene Frode Svendsen og Anne Margrethe Scheffler. Gjennomføringsdato var 17.10. 2023. Etterarbeidet ble gjort av Frode Svendsen 16.4. og 22.4. 2024. Totalt ble det brukt 17 timeverk.

3. Området

Planområdet ligger ved Eidsborg, ca. to hundre meter sør for Eidsborg stavkirke og 1,5 km nord-nordøst for Dalen i Tokke kommune.

Figur 1. Planområdets plassering i Tokke kommune (markert med rød firkant og pil i det lille kartutsnittet).

3.1 Terrenget

Planområdet strekker seg i et belte langs begge sider av fv.450 Eidsborgvegen. Planområdet ligger like sør for Eidsborg. Mesteparten av området er skogbevokst utmark, mens resten er innmark, bebyggelse og vei. Utmarksområdet er gjennomgående småkupert, men dels bratt noen steder ned mot fylkesveien.

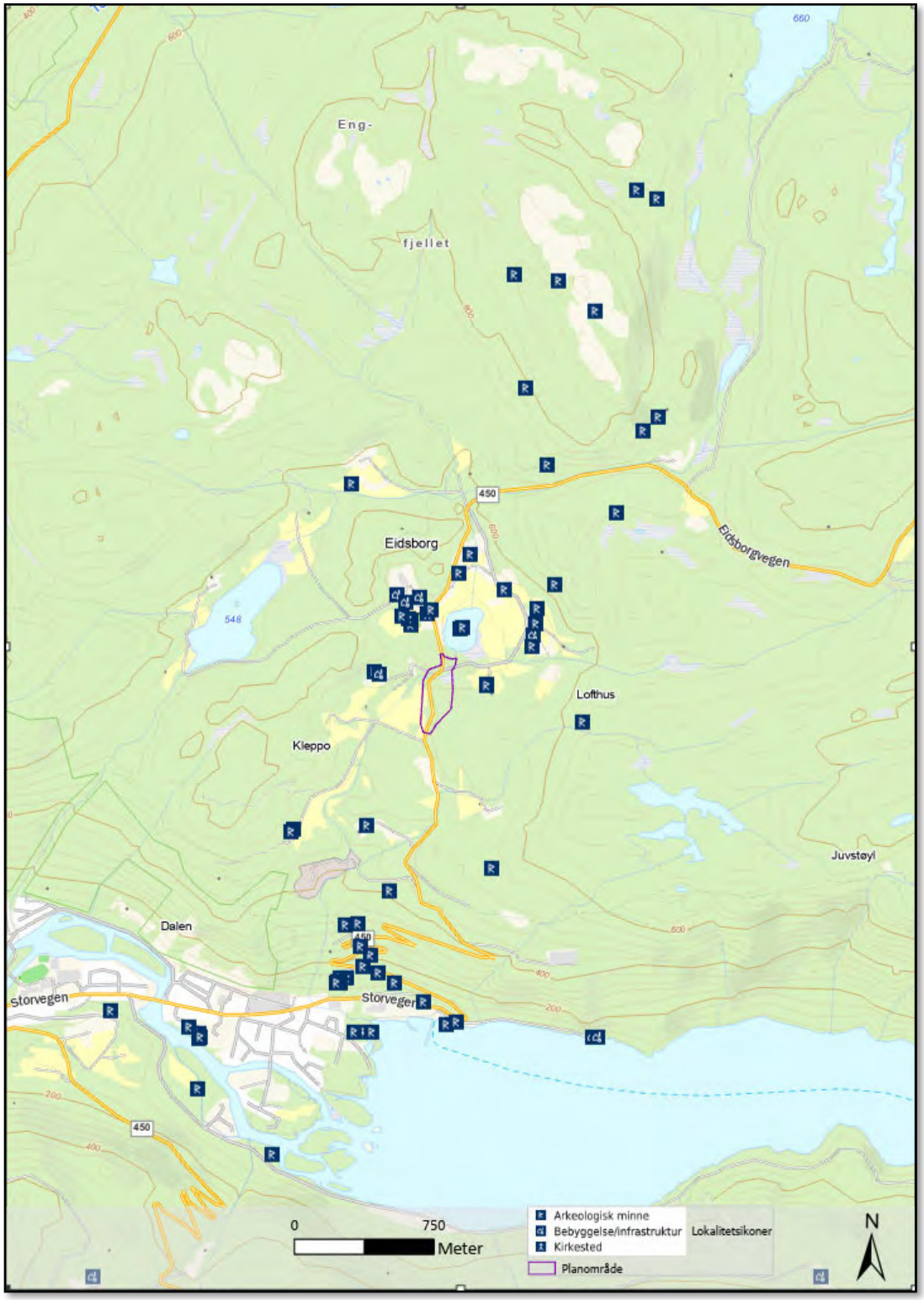
Figur 2. Venstre: fra området ved selve Vrengen bru. Høyre: Fra toppen av åsen sentralt i planområdet. Tatt mot henholdsvis N og S.

3.2 Tidligere registrerte kulturminner

Det er ikke tidligere registrert kulturminner i planområdet.

I områdene rundt planområdet er det registrert en rekke kulturminner av ulik type og alder, hvorav flere automatisk fredet. Særlig mot nord rundt Eidsborg er det tett med kulturminner. Nord for planområdet er det registrert en rekke til dels meget store brynsteinsbrudd. Flere av disse går langt tilbake i tid, men det er svært krevende å datere nøyaktig når steinbruddene ble tatt i bruk første gang. Pr. i dag er ingen av brynsteinsbruddene fredet.

Lokaliseringen til de kjente kulturminnene med kartfesting vises i figuren under. For ytterligere informasjon om kulturminner i nærområdet, se www.kulturminnesok.no.

Figur 3. Tidligere registrerte kulturminner (markert med R) i nærheten av planområdet.

4. Metodebeskrivelse

Registreringene ble utført ved hjelp av følgende metoder:

4.1 Visuell overflateregistrering

Visuell overflateregistrering benyttes for å påvise kulturminner som er synlige på overflaten. Metoden foregår ved søk gjennom terrenget for å påvise f.eks. gravminner, rydningsrøyser, kullgroper, fangstgroper og strukturer som er menneskeskapte. Jordbor benyttes for å sondere etter for eksempel kull eller steinstrukturer i undergrunnen. LIDAR (luftbåren laserskanning av terreng) er et regelmessig benyttet verktøy i forarbeidet til overflateregistrering. Studie av LIDAR-data i et område gir ofte grunnlag for sjekkpunkter som må undersøkes nærmere i felt.

4.2 Prøvestikking

Prøvestikk med spade er en metode som benyttes for å kunne påvise spor etter bosetning og aktivitetsområder i steinbrukende tid; det vil si først og fremst steinalder, men også bronsealder. Man åpner et område på ca. 40 x 40 cm, fjerner torva og graver ned til steril/uberørt grunn. Massene blir såldet i såld med 5 mm maskevidde, helst med bruk av vann, slik at eventuelle funn blir fanget opp. Stikkene graves i områder hvor undergrunn, topografi og eventuelt funnhistorikk tilsier sannsynlighet for bosetning i forhistorien.

Manuell prøvestikking kan også benyttes for å påvise eldre dyrkningslag i områder hvor det av ulike årsaker ikke er umiddelbart aktuelt å bruke gravemaskin, for eksempel i tett skog eller ved antatt gamle seteranlegg i fjellet. Metoden er også nyttig med tanke på å påvise jernvinneanlegg. Metoden brukes også i forbindelse med undersøkelse av kullgroper, kullmiler, tjæremiler og lignende kulturminner. I disse tilfellene er det først og fremst profilen, massenes karakter og en eventuell kullprøve som gir informasjon om kulturminnet, og det er derfor ikke nødvendig å sålde massene.

4.3. Innmåling og dokumentasjon

Innmåling ble gjort med Trimble antenne (CPOS) og ArcGis Fieldmaps.

Det ble ikke tatt kullprøver.

4.4 Datering

Det finnes ulike metoder for å aldersbestemme et kulturminne: typologisk datering, C14-datering og strandlinjedatering. Alderen bestemmes gjerne til en hovedperiode med underperiode. Tabellen under viser periodeinndelingen vi bruker i Øst-Norge. Dateringsmetoder som er relevante for denne undersøkelsen forklares nærmere etter tabellen.

Tabell 1. Periodeinndeling i Øst-Norge, basert på oversikt etter Reitan og Persson (red.) 2014[1].

Hovedperiode	Underperiode	Fase / forkortelse	Årstall (kalibrert alder)
Mesolitikum (eldre steinalder)	Tidligmesolitikum	Fase 1 / Fosnafasen	9500–8300 f.Kr.
	Mellommesolitikum	Fase 2 / Tørkopfasen	8300–6350 f.Kr.
	Senmesolitikum	Fase 3 / Nøstvedtfasen	6350–4650 f.Kr.
		Fase 4 / Kjeøyfasen	4650–3800 f.Kr.
Neolitikum (yngre steinalder)	Tidligneolitikum	TN	3800–3300 f.Kr.
	Mellomneolitikum A	MNA	3300–2700 f.Kr.
	Mellomneolitikum B	MNB	2700–2300 f.Kr.
	Senneolitikum	SN	2300–1700 f.Kr.
Bronsealder	Eldre bronsealder	EBA	1700–1100 f.Kr.
	Yngre bronsealder	YBA	1100–500 f.Kr.
Eldre jernalder	Førromersk jernalder	FRJA	500 f.Kr–Kr.f.
	Romertid	RT	Kr.f.–400 e.Kr.
	Folkevandringstid	FVT	400–550 e.Kr.
Yngre jernalder	Merovingertid	MT	550–800 e.Kr.
	Vikingtid	VT	800–1030 e.Kr.
Middelalder	-	MA	1030–1537 e.Kr.

4.4.1 Typologisk datering

Typologi er, innenfor arkeologien, en metode for relativ datering av arkeologiske funn. Metoden går ut på å ordne funn i rekkefølge basert på materiale, form eller andre attributter. Denne måten å datere gjenstander på er basert på prinsippet om at gjenstander fra en gitt periode på et gitt sted har gjenkjennelige og bestemte attributter; at de er typiske for kulturen eller samfunnet som produserte dem. Et annet viktig prinsipp er at stilarter forandrer seg gradvis over tid. Dette vil si at gjenstander som er produsert samtidig vil være like, mens gjenstander som er produsert med mange århundrers mellomrom vil være ulike. Slik kan man sortere funn etter hvor like de er, og på denne måten bygge opp en relativ kronologi for et område.

[1] Reitan og Persson (red.) 2014: *Vestfoldbaneprosjektet. Arkeologiske undersøkelser i forbindelse med ny jernbane mellom Larvik og Porsgrunn. Bind 2. Seinmesolittiske, neolittiske og yngre lokaliteter i Vestfold og Telemark*, side 16. Portal forlag og Kulturhistorisk Museum, Arkeologisk seksjon.

5. Undersøkelsen

5.1 Gjennomføring

Med bakgrunn i områdets landskap og topografi, samt kjente kulturminner i nærområdet (jfr. kapittel 3.2), var det vurdert å være høyt potensial for automatisk fredete kulturminner i planområdet; først og fremst synlige kulturminner som for eksempel gravhauger og hulveier. Det var dermed behov for overflateregistrering, men også noe prøvestikking ble vurdert underveis.

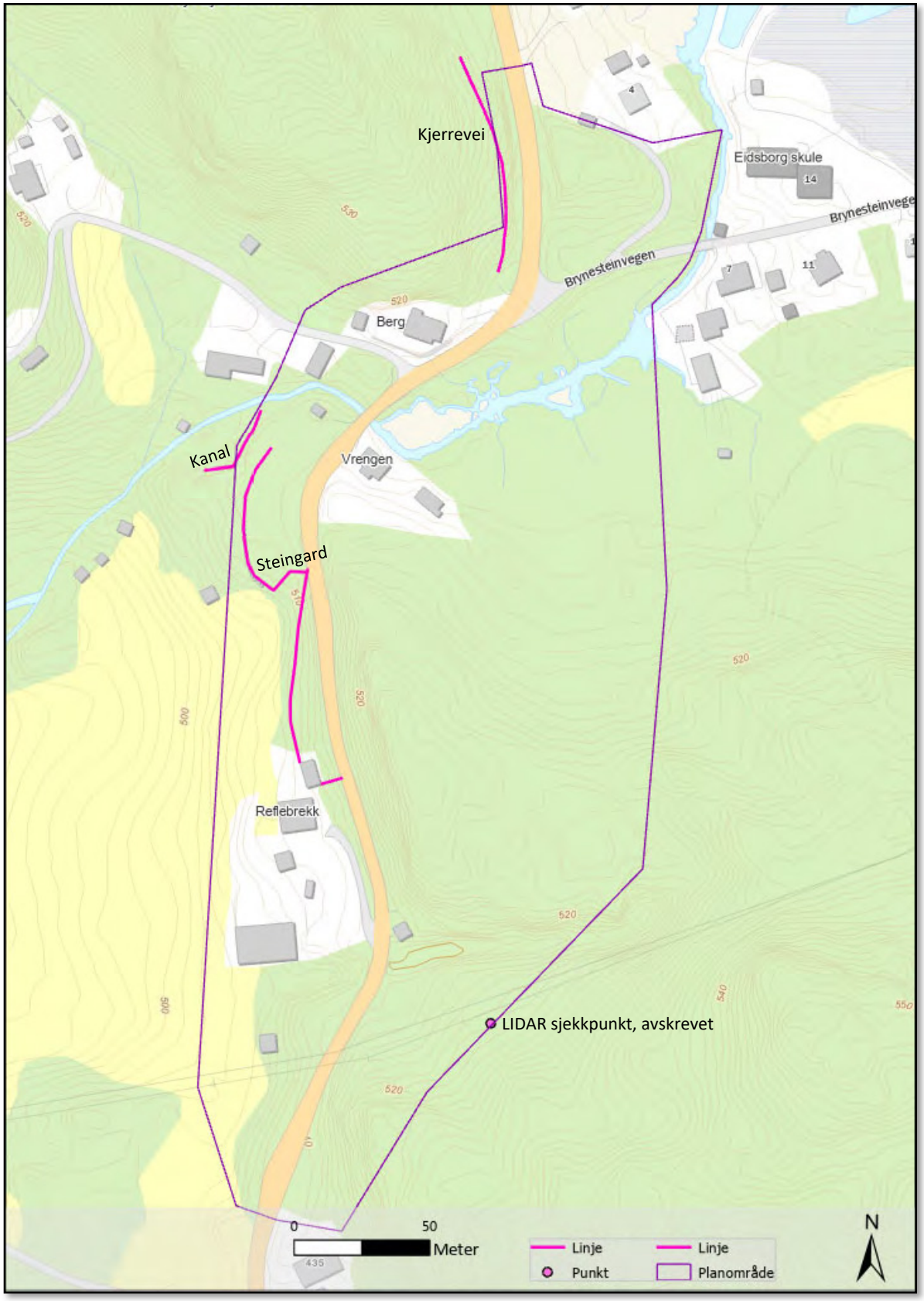
Det ble gravd noen få prøvestikk, først og fremst for å sondere etter eventuelle eldre dyrkingslag. Alle prøvestikk var negative. Det ble blant annet gravd to prøvestikk like øst for steingarden som ble observert i planområdet, men her viste det seg å være påførte og utplanerte masser.

Hele planområdet ble overflatebefart. Det ble ikke registrert synlige automatisk fredete kulturminner. Det ble observert flere nyere tids kulturminner i planområdet. Disse er ikke fredet, og det ble ikke prioritert å legge dem inn i Askeladden. Det dreier seg om en steingard, en delvis oppbygd kjerrevei som går parallelt med dagens fylkesvei og en utsprengt kanal. Sistnevnte synes å være anlagt med det formål å lede vann utenom elvas hovedløp, muligens med tanke på en kvern eller lignende som kan ha stått der tidligere. Se kart under for disses plassering i planområdet.

Et forhåndsidentifisert LIDAR sjekkpunkt i form av en grop ble kontrollert og avskrevet som et moderne massetak eller stolpeopptrekk. Det var ytterligere to lignende fordypninger like ved.

Figur 4. Venstre: Steingard. Høyre: kjerrevei (med dagens fylkesvei nede til venstre i bildet). Begge foto mot S.

Figur 5. Diverse observasjoner og nyere tids kulturminner i planområdet.

6. Konklusjon

Det er ikke registrert automatisk fredete kulturminner innenfor planområdet.

Det er flere nyere tids kulturminner i planområdet. Disse er ikke fredet, og det ble ikke prioritert å legge dem inn i Askeladden.

7. Vedlegg

Figurliste

Figur 2. Planområdets plassering i Tokke kommune (markert med rød firkant og pil i det lille kartutsnittet)..... 4
Figur 3. Venstre: fra området ved selve Vrengen bru. Høyre: Fra toppen av åsen sentralt i planområdet. Tatt mot henholdsvis N og S. 5
Figur 4. Tidligere registrerte kulturminner (markert med R) i nærheten av planområdet. 6
Figur 5. Venstre: Steingard. Høyre: kjerrevei (med dagens fylkesvei nede til venstre i bildet). Begge foto mot S..... 9
Figur 6. Diverse observasjoner og nyere tids kulturminner i planområdet. 10

Telemark
FYLKESKOMMUNE

telemarkfylke.no

Postadresse:
Postboks 2844
3702 Skien

Besøksadresse:
Torggata 18
3717 Skien

Tlf. 35 91 70 00
post@telemarkfylke.no